

Rovviltnemnda i region 2

Vestfold, Buskerud, Telemark og Aust-Agder

A close-up photograph of a lynx's face, showing its large, tufted ears and yellowish-green eyes. The background is a soft, out-of-focus blue.

Forvaltningsplan for gaupe, bjørn, jerv, ulv og kongeørn i region 2

Innhold

Forord	4
1. Innledning	5
2. Nasjonal rovviltpolitikk	7
2.1 Overordnede føringer	7
2.2 Myndighets- og ansvarsdeling i rovviltforvaltningen	7
2.3 Distriktspolitiske, landbruksfaglige og etiske rammer	9
2.4 Bestandsovervåking og skadedokumentasjon	9
3. Status for rovvilt, sau og tamrein	11
3.1 Forekomst av rovvilt	11
3.2 Utbredelse og omfang av sau og tamrein	13
4. Interessekonflikter	14
4.1 Beitedyr – sau	14
4.2 Beitedyr – tamrein	15
4.3 Dyrevern	15
4.4 Utmarksnæring	16
4.5 Befolkningen og frykt	16
5. Regionale utfordringer og mål	17
5.1 Utfordringer i regionen	17
5.2 Regionale mål for forvaltningen av rovvilt	18
5.3 Regionale mål for gaupe	18
5.4 Regionale mål for kongeørn	19
5.5 Regionale mål for bjørn, jerv og ulv	19
6. Regionale strategier og tiltak	20
6.1 Geografisk differensiert forvaltning	20
6.1.1 <i>Krav om arealdifferensiering</i>	20
6.1.2 <i>Kriterier for inndeling</i>	20
6.1.3 <i>Kategorier ved forvaltning av gaupe</i>	21
6.1.4 <i>Forvaltningsområder for gaupe</i>	21
6.2 Strategier og tiltak ved forvaltning av gaupe	25
6.3 Strategier og tiltak ved forvaltning av kongeørn	26
6.4 Strategier og tiltak ved forvaltning av jerv	26
6.5 Strategier og tiltak ved forvaltning av bjørn	26
6.6 Strategier og tiltak ved forvaltning av ulv	26
6.7 Forebyggende tiltak rettet mot rovvilt	26
6.7.1 <i>Kvotejakt på gaupe</i>	27
6.7.2 <i>Kvotefri jakt på gaupe</i>	27
6.7.3 <i>Skadefelling</i>	27
6.7.4 <i>Lisensfelling</i>	27
6.7.5 <i>Rovvilt med unormal eller lite sky atferd</i>	27

6.8	Forebyggende tiltak rettet mot husdyr (sau)	28
	6.8.1 Forberedte tiltak og kriterier for tilskudd	28
	6.8.2 Akutte tiltak	30
6.9	Konfliktdempende tiltak	31
6.10	Andre tiltak	31
6.11	Beredskap ved akutte situasjoner	31
	6.11.1 Beredskapsplan	31
	6.11.2 Mobilt utstyr til innsamling og inngjerding av sau	32
6.12	Informasjon, medvirkning og kommunikasjon	32
	6.12.1 Samarbeid med forvaltningsorganer og brukergrupper	32
	6.12.2 Media	32
6.13	Bestandsregistrering	32
7.	Samordning av virkemidler	34
	7.1 Samordning	34
8.	Kunnskapsbehov	36
9.	Linker til videre informasjon	37

Vedlegg

Forord

Forvaltningsplan for rovvilt er eit av krava som Stortinget sette i samband med ny organisering av rovdyrforvaltninga. Planen er grunnlaget for nemnda sitt arbeid, for fylkesmennene i regionen og syner elles kor og når dei ulike partar har mandat, ansvar og handlingsrom.

Rovviltnemnda har eit oppdrag frå Stortinget. Målsetjinga er todelt. Forvaltningen skal sikra berekraftige rovviltbestandar samstundes med at rovviltet ikkje skal vera til hinder for fortsatt beitebruk. Førebyggjande og konfliktdempande tiltak er viktige arbeidsområde for nemnda.

Rovviltforvaltninga og rovviltdebatten i Norge skil seg på nokre punkt ut frå andre land. Norge har ikkje og har aldri hatt villmark. Fjell og heiar, vidder og djupe skogar var og er framleis utmark – beitemark og næringsgrunnlag – for husdyrhald. Beitebiotop og rovviltbiotop for eit eller fleire av dei store rovdyra, vil alltid kunna vera samanfaldande, - og fylgjeleg konfliktskapande.

Rovviltnemnda i Region 2 har hatt eit godt samarbeid med næringsorganisasjonane i landbruk og skogbruk, med kommunane, Norges Jeger og Fiskerforbund i regionen, og ulike friluft- og naturorganisasjonar. Nemnda bad om innspel til planen før vi laga fyrste utkastet, og dei same organisasjonane har vore aktive i samband med høyringa.

I kvar av dei 4 fylka er det eit kontaktutval for rovvilt. Fylkesmennene si miljø- og landbruksavdeling er sekretariat for desse utvalga, og er såleis med og sikrar ein betre lokal kontakt.

Om vi i framtida skal lukkast med rovviltforvaltningen, så må alle partar vera samde om kor store bestandar vi har. Rovviltnemnda vil leggje stor vekt på at SNO får betre vilkår for sitt registreringsarbeid. Heilt avgjerande er at alle observasjonar vert registrerte, og at alle ser nytten av å melda ifrå.

Rovviltnemnda er oppnemnd av Miljøverndepartementet etter framlegg frå Fylkestinga i regionen. Kravet til samansetjinga var at dette også skulle vera sentrale politikarar i fylkeskommunane. Rovviltnemnda er difor ei politisk nemnd.

Eg er glad for at arbeidet med forvaltningsplanen er fullført. Ei stor og krevjande oppgåve og eit grunnlag for vidare arbeid. Dette må vera ein dynamisk plan. Store endringar i føresetnader kan føra til endra strategiar. Vonaleg vil vi alle få større kunnskapar om korleis vi best kan sameina beitebruk og rovvilt.

Eg takkar fylkesmennene for godt samarbeid, og ein særleg takk til sekretariatet for nemnda, Fylkesmannen i Buskerud. Eit særst godt og tillitsfullt samarbeid mellom medlemne i nemnda, gjer at vi kan leggja fram det vi sjølve meiner: ein tenleg og balansert plan.

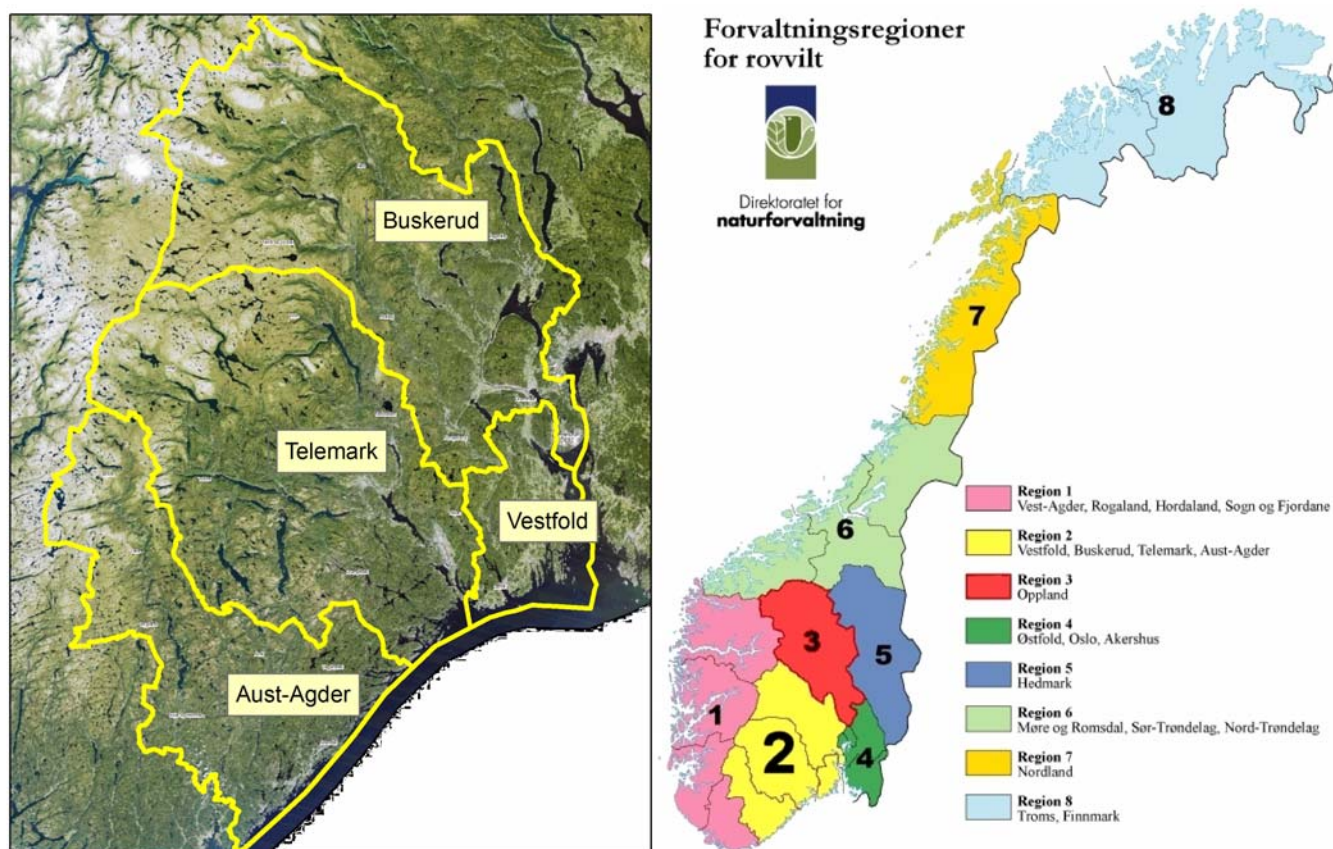
Seljord, 18.04.07

Lars Bjaadal (sign.)
leiar

1. Innledning

Forvaltning og forekomst av store rovdyr i den norske fauna har endret seg vesentlig i løpet av de siste 20 årene. Politiske vedtak om reintroduksjon av store rovdyr gjennom rovviltmeldingene fra 1992, 1997 og 2004 har lagt grunnlaget for en ny forvaltning der artenes langsiktige levedyktighet har blitt satt i sentrum. Innenfor gitte rammer skal konfliktene med husdyrnæringa og andre interessegrupper søkes redusert til et minimum.

Ved Stortingets behandling av St. meld. nr. 15 (2003 – 2004) *Rovvilt i norsk natur* og *Inst. S. nr. 174 (2003 – 2004)*, ble det bestemt at landet skal deles inn i 8 forvaltningsområder. Vestfold, Buskerud, Telemark og Aust-Agder utgjør region 2. Hver region skal ledes av en Rovviltnemnd oppnevnt av Miljøverndepartementet blant representanter i Fylkestingene. Forvaltningsregion 2 består av fem faste representanter, hvorav to fra Telemark og en fra de tre øvrige fylkene.

Figur 1.1 Oversikt over de åtte forvaltningsregionene i Norge, og rovviltregion 2.

Rovviltnemnda har hovedansvaret for forvaltningen av gaupe, jerv, bjørn og ulv. En av Nemndas pålagte oppgaver er å utarbeide en forvaltningsplan for rovvilt. Denne skal danne grunnlaget for Rovviltnemndas og Fylkesmannens forvaltning av rovvilt i regionen og gi størst mulig forutsigbarhet for alle berørte parter. Planen skal legge opp til en geografisk differensiert forvaltning. Det vil si at hensynet til rovvilt og utnytting av utmarksressursene skal vektlegges forskjellig i ulike deler av regionen og eventuelt for ulike rovviltarter. Videre skal planen vise hvordan Rovviltnemnda ønsker å fordele midler til forebyggende og konflikt-

dempende tiltak, jf. prinsippet om arealdifferensiert forvaltning. Den skal også gi anbefalinger om bruken av landbrukspolitiske og reindriftspolitiske virkemidler for å sikre en samordnet virkemiddelbruk som gir lavest mulig tap av sau og rein.

I rovviltmeldinga er det også sagt at det forutsettes at Nemnda samarbeider med organisasjoner og kommuner i forbindelse med utarbeidelsen av planen. For å sikre både regionale og nasjonale målsettinger, vil samarbeid på tvers av regiongrensene være nødvendig.

Forvaltningsplanen skal rulleres etter behov, minst én gang i hver valgperiode.

2. Nasjonal rovviltpolitikk

2.1 Overordnede føringer

Dagens forvaltning av gaupe, jerv, bjørn, ulv og kongeørn bygger på St.meld. nr. 15 (2003-2004) *Rovvilt i norsk natur* og Stortingets behandling av denne. I Stortingsmeldingen legger Regjeringen opp til en todelt målsetting, det vil si en rovviltpolitikk som skal sikre både bærekraftige rovviltbestander, og en fortsatt aktiv og allsidig bruk av utmarksressursene og en opprettholdelse av levende lokalsamfunn. Stortinget har vedtatt at det fortsatt skal være mulig med levedyktig næringsvirksomhet i landbruket i områder med rovvilt, og det skal legges opp til en forvaltning av rovdyra som gjør det mulig å fortsatt drive med småfehold i områder med rovvilt. Forvaltningen skal være differensiert slik at hensynet til ulike interesser vektlegges forskjellig i ulike områder og for de ulike rovviltarter. Det legges vekt på økt forutsigbarhet for alle som berøres av rovviltpolitikken, økt lokal aksept, reduserte tap av husdyr og tamrein og økt alminneliggjøring av rovviltforvaltningen gjennom åpning for nye fellingsformer når bestandssituasjonen tillater dette.

Stortinget har fastsatt et nasjonalt mål for antall årlige ynglinger for hver rovviltart. Disse bestandsmålene er 65 årlige ynglinger av gaupe, 39 årlige ynglinger av jerv, 15 årlige ynglinger av bjørn og 3 årlige ynglinger av ulv innenfor forvaltningsområdet for ynglende ulv. For ulv kommer grenseflokkene i tillegg. Stortinget fastsatte også grensene for forvaltningsområdet for ynglende ulv, men dette berører ikke region 2. Ved forskrift om forvaltning av rovvilt er de nasjonale bestandsmålene fordelt på de åtte regionene. For region 2 er det fastsatt et nasjonalt bestandsmål på 12 årlige ynglinger av gaupe. For kongeørn er målsettingen å holde bestanden på dagens nivå, dvs omkring 135-150 par i regionen. Det er ikke fastsatt noe nasjonalt mål i regionen for de andre artene.

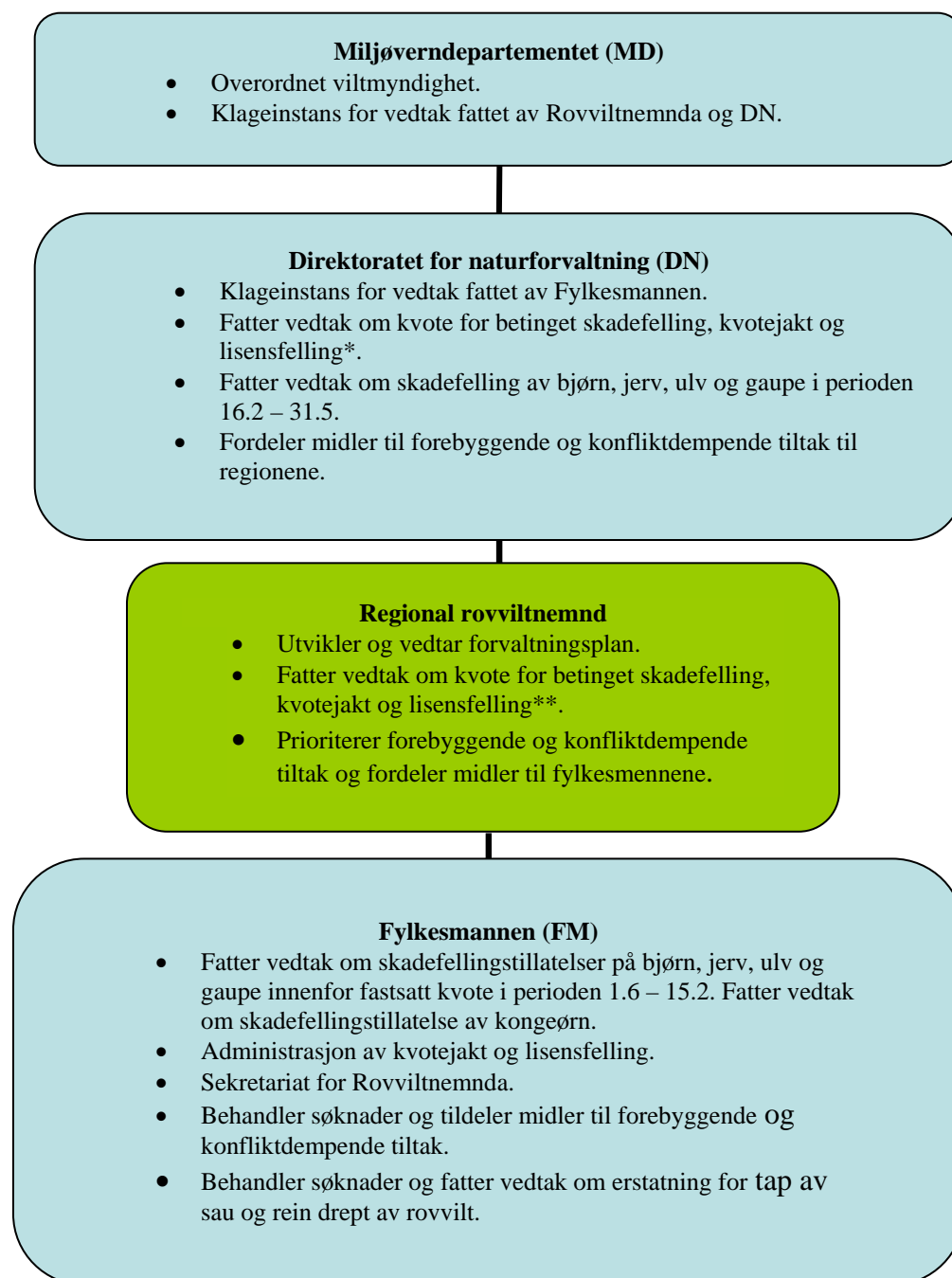
2.2 Myndighets- og ansvarsfordeling i rovviltforvaltningen

Forskrift om forvaltning av rovvilt gir bestemmelser om bestandsmål, forvaltningsregioner og rovviltnemnder, om forvaltningsplan, jakt og fellingsformer, samt administrative bestemmelser. Forskriften definerer blant annet på hvilke områder og under hvilke forutsetninger de ulike forvaltningsorganer har myndighet til å fatte vedtak som gjelder felling av rovvilt, se figur 2.1 s. 8.

Rovviltnemnda har etter §§ 7, 8, 10 og 11 myndighet til å fatte vedtak om kvote for skadefelling, lisensfelling og kvotejakt når bestanden av den enkelte art ligger over de nasjonalt fastsatte bestandsmålene for regionen. Miljøverndepartementet er klageinstans for vedtak fattet av Rovviltnemnda. Fylkesmannen har myndighet til å iverksette fellingstillatelse (§ 9) innenfor rammen av kvote for betinget skadefelling gitt av Rovviltnemnda eller Direktoratet for naturforvaltning for å forhindre framtidig skade på husdyr og tamrein. Fylkesmannen kan gi tillatelse til felling av enkeltindivider av kongeørn som volder vesentlig skade på bufe eller tamrein (§ 12), jf. viltloven § 14. Direktoratet for naturforvaltning er klageinstans for vedtak fattet av Fylkesmannen.

Rovviltnemnda fordeler det meste av den regionale rammetildelingen til forebyggende og konfliktdependende tiltak videre til Fylkesmennene i tråd med strategiene i forvaltningsplanen. Fylkesmannen behandler de enkelte søknadene om tilskudd til konkrete tiltak i henhold til nemndas prioriteringer og etter regelverket for tilskuddsordningen fastsatt av Miljøverndepartementet.

Fylkesmennene behandler søknader om erstatning for tap av husdyr og tamrein. Søknadene behandles etter egne forskrifter (husdyr og tamrein) fastsatt av Miljøverndepartementet og retningslinjer for praktisering av forskriftene fastsatt av Direktoratet for naturforvaltning.

* Når bestandsmålsettingen for regionen ikke er oppnådd. Direktoratet for naturforvaltning kan delegere myndigheten dersom det foreligger en vedtatt forvaltningsplan for rovvilt.

**Rovviltnemnda har myndighet til å fatte vedtak om slik kvote når fastsatt nasjonalt bestandsmål for arten er nådd i regionen.

Fig. 2.1. Skisse over myndighetsforhold i rovviltforvaltningen.

2.3 Distriktpolitiske, landbruksfaglige og etiske rammer

Det er et overordnet politisk mål å beholde hovedtrekkene i bosettingsmønsteret og samtidig utvikle robuste regioner i alle deler av landet, jf. St.meld. nr. 25 (2004-2005) *Om regionalpolitikken*. Et livskraftig landbruk tillegges stor betydning for å kunne nå denne målsettingen. Her trekkes også hensynet til ønske om å ta vare på et variert landskapsbilde med kulturlandskapsverdier inn.

Et husdyrhold basert på utnytting av utmarksbeite er en svært viktig del av landbruket. Dette har blitt understreket av Stortinget i ulike sammenhenger, jf. St.prp. nr. 8 (1992 - 1993) *Landbruk i utvikling*. Her ble det vektlagt å bevare, utvikle og bruke de ressurser som finnes i bygdesamfunnet, herunder beiteressursene i utmarka.

Med et betydelig husdyrhold settes det i dag fokus på dyrevelferd, også for dyr på utmarksbeite. Norge har eget lovverk forvaltet av Mattilsynet og har sluttet seg til internasjonale avtaler der dyreeiers generelle plikt til tilsyn med husdyr for å hindre lidelser på beite stadfestes. Tilsynet må tilpasses risikoen, blant annet for angrep av rovdyr. De positive sidene ved beitebruken i form av ressursutnytting i næringssammenheng, dyras helse og velferd, bevaring av kulturlandskap etc. må vurderes og balanseres opp mot rovviltsituasjonen.

2.4 Bestandsovervåking og skadedokumentasjon

Rovviltbestandenes størrelse og utvikling oppfattes ofte ulikt og kan bli gjenstand for konflikt. En enhetlig og lik bestandsovervåking er derfor sentralt. Stortinget har derfor bestemt at *Nasjonalt overvåkingsprogram for rovvilt* skal gi det autoriserte datagrunnlaget om status og utvikling i rovviltbestandene, herunder beskrive det antall årlige ynglinger som er dokumentert i regionene. I vurdering av myndighetsutøvelse etter forskrift om forvaltning av rovvilt, jf. § 7, skal Rovviltnemnda forholde seg til de data som det nasjonale overvåkingsprogrammet leverer.

Direktoratet for naturforvaltning har hovedansvaret for overvåkingsprogrammet, mens ansvaret for innsamlingsmetodikk, systematisering og tolkning av data er lagt til Norsk institutt for naturforskning (NINA). Feltregistreringene utføres for en stor del av Statens naturoppsyn (SNO). SNO i region 2 består av to regionalt rovviltansvarlige (heltidsansatte) som har knyttet til seg en rekke lokale aktører til dette arbeidet. Registreringene foregår i hovedsak ved registrering av ynglinger.

For *gaupe* er overvåkingen basert på registrering av familiegrupper. Dette skjer i stor grad ved oppfølging og kvalitetssjekk av tilfeldige innmeldinger av spor- og synsobservasjoner på sporsnø. I tillegg overvåkes gaupe også ved at det i utvalgte fylker blir gått faste registreringslinjer hvert år. I region 2 omfatter dette Buskerud og Telemark. Formålet med disse registreringslinjene er å fange opp trender i bestandsutviklingen, dvs om bestanden er stabil, om den øker eller om den går ned. I tillegg øker denne registreringen sannsynligheten for å finne familiegrupper.

Overvåking av *kongeørn* har fram til nå ikke vært omfattet av noen landsdekkende systematisk overvåking, men har siden 1990 inngått som ledd i *Program for terrestrisk naturovervåking (TOV)* i syv utvalgte områder i landet. To av områdene - Solhomfjell i Aust-Agder og Møsvatn i Telemark – ligger i region 2. Fra 2006 inngår kongeørn i *Nasjonalt*

overvåkingsprogram for rovvilt. Overvåkingen vil i prinsippet samsvare med metodikken for overvåking av jerv som innebærer kontroll av kjente ynglelokaliteter. Antall ynglelokaliteter for kongeørn er imidlertid langt flere enn for jerv, og det er sentralt ennå ikke avklart i detalj hvordan overvåkingen av kongeørn vil skje i praksis. Kunnskapen om kongeørn i regionen er imidlertid god som følge av frivillig og ideelt engasjement i en årrekke.

Skadedokumentasjon skjer i regi av Statens naturoppsyn (SNO). Ved innmeldte funn av husdyr eller jakthund, gjeterhund eller lignende skal SNO undersøke dyret for om mulig å fastslå hva taps- eller skadeårsaken kan være. Dokumentasjonene gir grunnlag for erstatninger til tap av husdyr, tamrein, gjeterhund og vokterhund drept av rovvilt, og under særlige vilkår også jakthund, og bidrar til ulike beslutninger i forvaltningen.

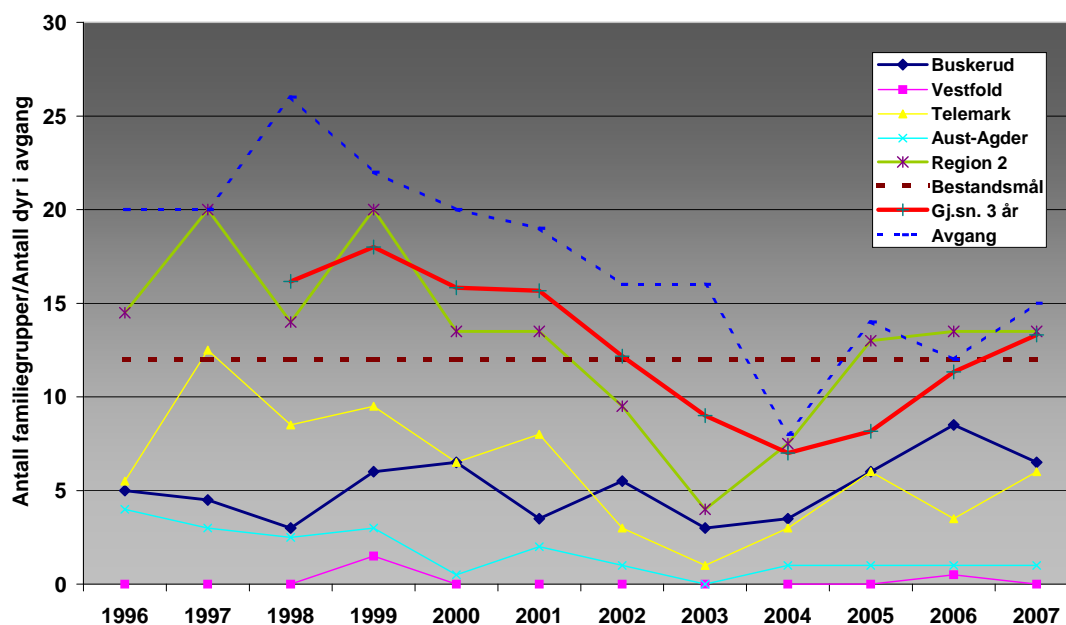
3. Status for rovvilt, sau og tamrein

For mer informasjon, se vedlegg kapittel 1 og 2.

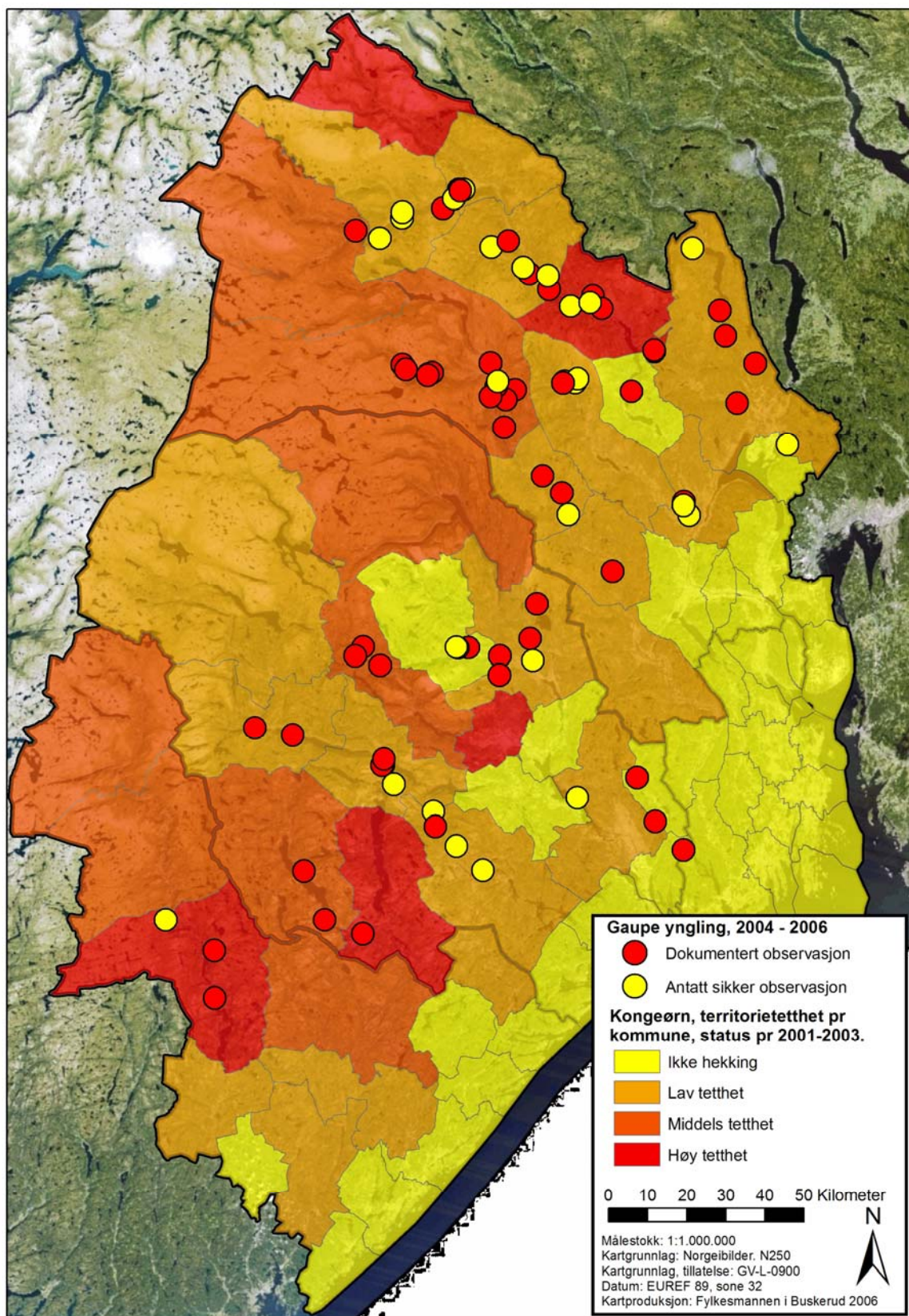
3.1 Forekomst av rovvilt

Gaupe kan påtreffes over det meste av regionen unntatt i høyfjellet. Fast bestand og størst tetthet finner vi i indre skogsområder og sentrale dalfører i Telemark og Buskerud. Bestanden var på sitt høyeste i perioden 1996-1999 (gjennomsnittlig 18 årlige ynglinger). I perioden 2005-2007 var gjennomsnittlig antall årlige dokumenterte ynglinger 13, flest i 2006 og 2007 med 13,5. Jerv kan sporadisk påtreffes over store deler av regionen, men forekommer regelmessig bare i nordvestre deler av Buskerud. Så sent som i 2004 er det påvist yngling i nærområdene til regionen (Nordfjella/Region 1). Bjørn forekommer årlig ved vandrende enslige hanner, vesentlig i nord (Buskerud). Ulv forekommer regelmessig, særlig i sør (Aust-Agder), og senest vinteren 2007. Kongeørn forekommer over hele regionen, men hekker ikke i de ytre (kysten) eller lavereliggende områdene. Se vedlegg, kapittel 1.

Oversikt over minimum antall familiegupper i Region 2 (normale kriterier) i perioden 1996-2007 (Kilde: Nasjonalt overvåkingsprogram for rovvilt/NINA og Rovbasen)

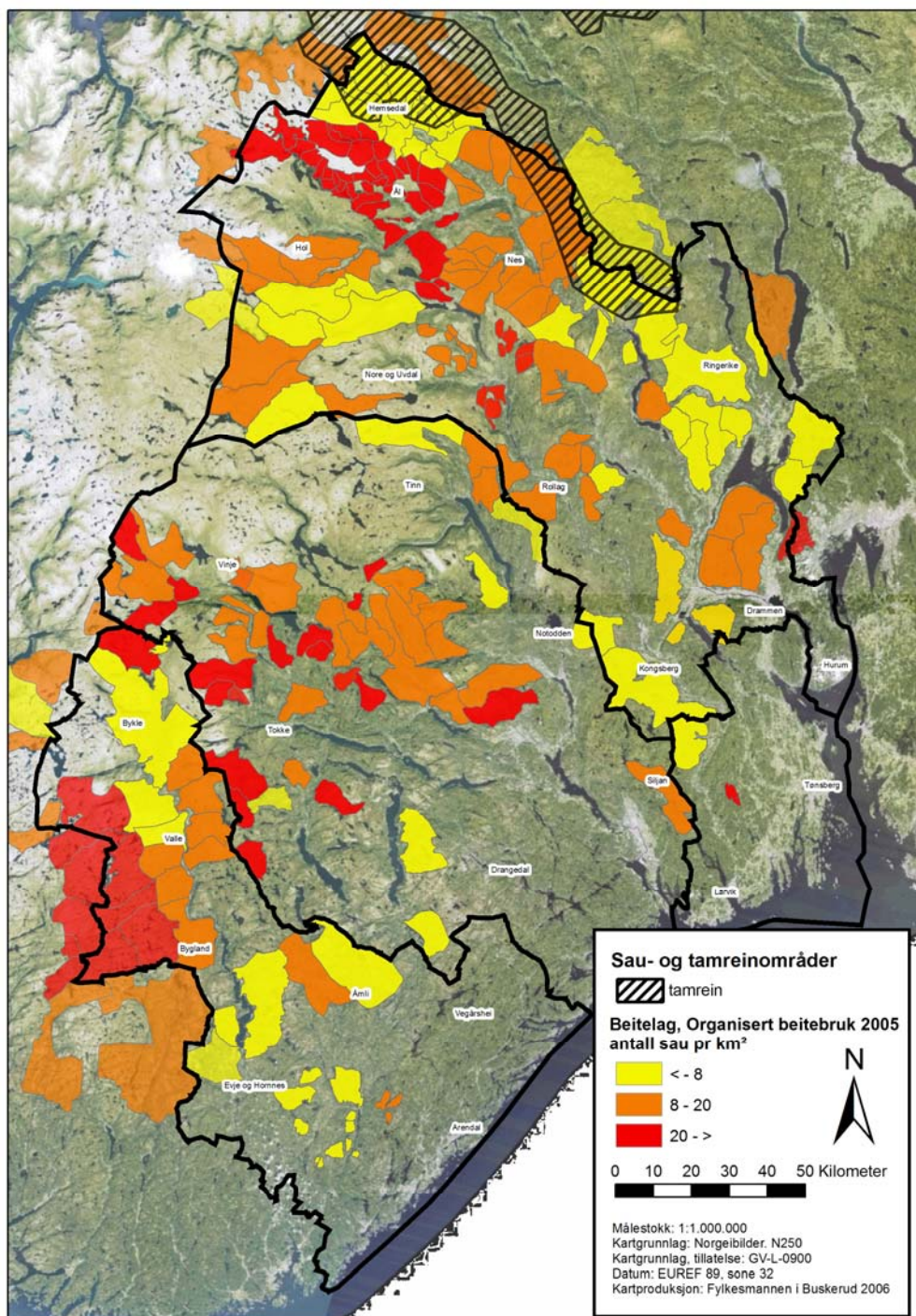
Figur 3.1. Bestandsutvikling (minimum antall påviste ynglinger) og registrert avgang (kvotejakt, skadefelling og irregulær avgang) for gaupe i region 2 i perioden 1996 – 2007.

Figur 3.2. Hovedutbredelse (yngling) for gaue og kongeørn i region 2.
 Punktene for gaue gjelder alle innrapporterte og verifiserte meldinger i perioden 2004-2006, ikke antall ulike familieggrupper.

3.2 Utbredelse og omfang av sau og tamrein

I region 2 beiter i alt 205 000 sau årlig i utmarka, flest i Buskerud med 91 600. Drøye 21 % av sauene (nærmere 35 000) beiter i skogsområder. Tamreindrifft utøves av Filefjell reinlag i deler av Hemsedal, Nes og Flå kommuner i Buskerud. Vinterbestanden er på ca. 3 000 dyr, mest simler. Beitearealene i Buskerud benyttes hovedsakelig som vinterbeite og er en del av tamreinområdet som i større grad berører region 3 Oppland.

Figur 3.3. Utbredelse og tetthet av sau og utbredelse av tamrein i region 2.

4. Interessekonflikter

For mer informasjon, se vedlegg kapittel 3

4.1 Beitedyr – sau

Regionen har verdifulle beiteområder med stor betydning for beitebruksinteressene. Det er få utmarksområder som ikke utnyttes til husdyrbeiting. Regionen har 9 % av sauene i Norge, totalt 99.200 vinterfôra sau som utgjør ca 205.000 sau og lam på utmarksbeite. Buskerud utgjør drøye 50 % og er det klart største sauefylket i regionen.

Det har i perioden 2001-2006 vært en nedgang i antall sauebruk og antall vinterfôra dyr i samtlige fylker i regionen (Vestfold har hatt en liten økning i antall dyr), mens antall vinterfôra sau per bruk har økt fra 54 til 65. Tabell 4.1 gir en oversikt over antall driftsenheter og antall sau i regionen i 2006. Sauebrukene er størst i Buskerud (73) og minst i Vestfold (41). Utviklingen i region 2 gjenspeiler utviklingen i landet generelt. Også landsgjennomsnittet er 65 sau per bruk.

Tabell 4.1. Omfang av sauehold i region 2 i 2006.

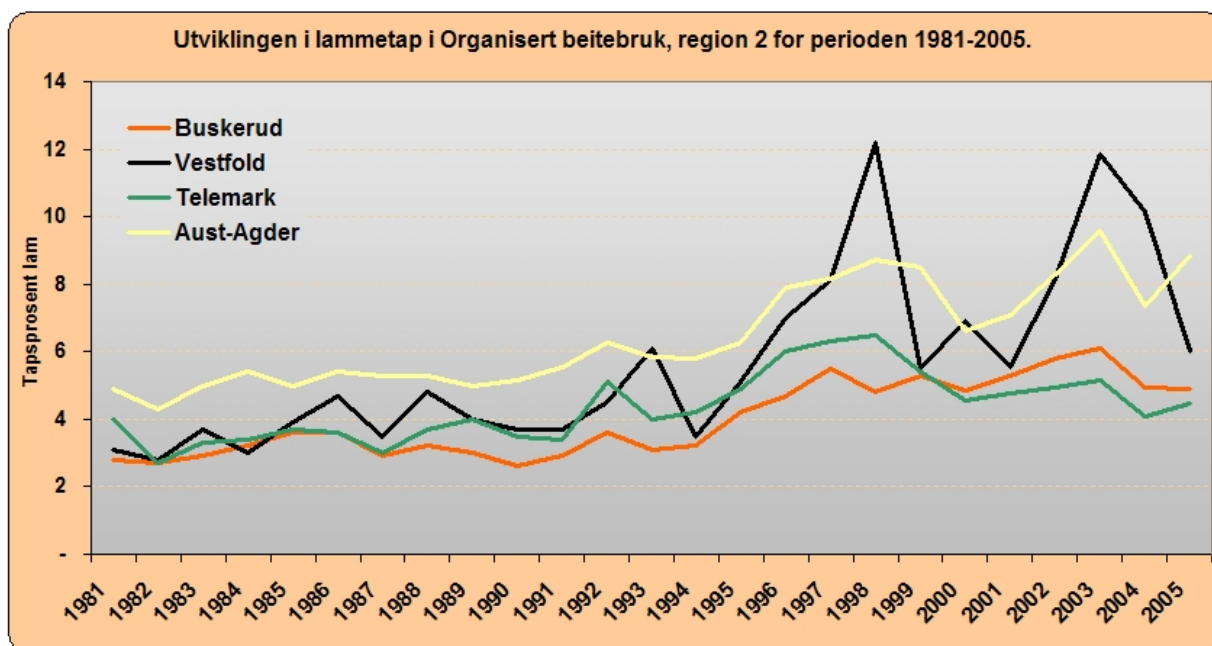
Kilde: Statistisk sentralbyrå, ut fra søknad om produksjonstilskudd.

	Antall			Andel i %		Viktigste områder	
	Vinterfôra sau ¹	Enheter (bruk)	Vinterfôra sau per bruk	Regionalt	Nasjonalt	Kommune	Andel (%) av sau i fylket/regionen
Region 2	97 707	1 501	65	100	9	-	-
Vestfold	4 686	115	41	5	-	Re, Larvik	43/2
Buskerud	47 604	652	73	49	4,5	Ål, Nore og Uvdal, Nes, Hol,	53/26
Telemark	29 600	486	65	30	2,8	Vinje, Tokke, Tinn	39/12
Aust-Agder	16 210	278	58	16	-	Valle, Bygland, Åmli	48/8

¹ I tillegg kommer sau på beite fra andre fylker/regioner.

Dyreiere som slipper sau og storfe i utmark er ofte organisert i beitelag. Disse er spredt over regionen med fire organiserte lag i Vestfold, 45 i Telemark, 20 i Aust-Agder og 29 i Buskerud. Organiseringsgraden varierer mellom fylkene. I Buskerud har Organisert beitebruk en oppslutning på nærmere 90 %, i Telemark og Aust-Agder er tilsvarende tall henholdsvis 80 og 60 %, mens det i Vestfold er under 20 % av saueholdet som er organisert.

Tapsutviklingen fordelt på sau og lam samlet i alle organiserte beitelag i region 2 i perioden 1981 til 2005 er vist i figur 4.1. Tapsprosenten er stigende for alle fylkene i regionen, men jevnt over størst for Aust-Agder. Figuren viser tydelig at den største økningen var i perioden 1994 til 1998.

Figur 4.1. Utvikling i gjennomsnittlig tapsprosent for lam i alle organiserte beitelag i regionen i perioden 1981 - 2005. Årsaken til stor variasjon (utslag) i tapsprosent i Vestfold, skyldes lite sau og lav organiseringsgrad.

4.2 Beitedyr – tamrein

Fjellområdene øst for Hallingdal i Buskerud (Hemsedal, Nes og Flå kommuner) er deler av et større beiteområde for Filefjell Reinlag. Om lag 3000 tamrein (vinterbestand) benytter området, hovedsakelig som vinterbeite. Det er bare i mindre grad rapportert om tap eller driftsproblemer knyttet til rovvilt i beiteområdene innen regionen.

4.3 Dyrevern

Mattilsynet og dyrevernnemndene har myndighet etter dyrevernloven. Mattilsynet har presisert at det er et mål å redusere alle former for tap på utmarksbeite, også de som skyldes andre årsaker enn rovvilt, for å sikre en etisk forsvarlig drift. De har blant annet pekt på behov for erstatnings- og tilskuddsordninger som gir incentiv til å satse på forebyggende tiltak. Mattilsynet er en viktig aktør som kunnskapsformidler og samarbeidspart om tapsproblematikk. Som myndighetsorgan etter dyrevernloven kan de blant annet pålegge dyreholder å gjennomføre tiltak i forhold til driftsform, herunder å fatte vedtak om beitenekt ved risiko for vesentlig skader av rovvilt. Mattilsynet har utarbeidet en veileder om forvaltning av dyrevernbestemmelsene i forbindelse med skader på beitedyr forårsaket av rovdyr.

Mattilsynet kan fatte kun tidsbegrensede vedtak om beiterestriksjoner knyttet til en konkret situasjon. Mattilsynet har signalisert at veilederen skal presiseres. I henhold til brev fra LMD/MD av 28. juli 2006 skal beitenekt være siste utvei.

4.4 Utmarksnæring

I regionen er det først og fremst knyttet en mulig konflikt mellom rovviltet (gaupe) og høsting av hjortevilt (rådyr). Rådyr er et viktig byttedyr for gaupe og en etablert gaupebestand vil kunne redusere den høstbare tilveksten i rådyrbestanden. Effekten vil være avhengig av tetthet av gaupe og tetthet og tilvekst i rådyrbestanden. Antall felte rådyr er i dag på et lavere nivå enn toppårene tidlig på 1990-tallet, men er likevel på et historisk høyt nivå selv etter reetablering av gaupe.

Rovviltet kan også være en ressurs. Jakt og fangstrettigheter på store rovdyr har stor markedsverdi, og ved markedsføring av opplevelsesbasert turisme vil forekomst av rovvilt kunne gi økt etterspørsel.

4.5 Befolkningen og frykt

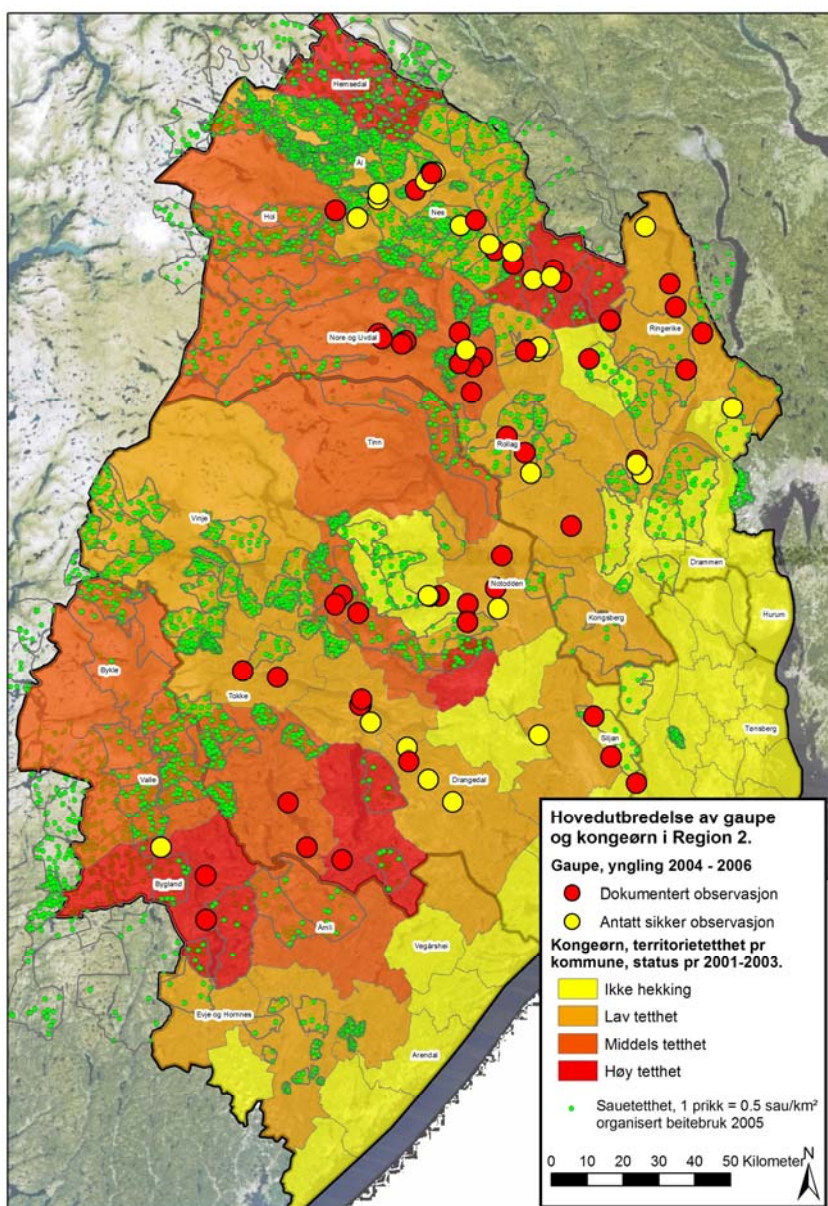
Tilstedeværelse av rovvilt påvirker folk på forskjellige måter. Noen vil se på rovvilt som et positivt element i naturen, mens andre reagerer med usikkerhet eller frykt. Størst oppmerksomhet vil være knyttet til individer av ulv og bjørn som sees nær bebygde områder.

5. Regionale utfordringer og mål

5.1 Utfordringer i regionen

Forvaltning av gaupe, jerv, bjørn, ulv og kongeørn i regionen skal bygge på nasjonale mål og føringer, jf. kapittel 2.1. Målsettingen er todelt og forvaltningen skal sikre bærekraftige rovviltbestander samtidig med at rovviltet ikke skal være til hinder for fortsatt beitebruk i utmarka. Forvaltningen skal være differensiert slik at hensynet til ulike interesser vektlegges forskjellig i ulike områder og for de ulike rovviltartene.

Forvaltningen i region 2 må skje med utgangspunkt i utbredelsen av gaupe og kongeørn (arter med nasjonalt mål om yngling i regionen) og dagens beitebruk. Som en oppsummering av foregående kapitler (kapittel 3 og 4) viser kartet i figur 5.1 en sammenstilling av utbredelse og tetthet av rovvilt (gaupe og kongeørn) og organisert beitebruk (sau) i regionen.

Figur 5.1. Konfliktkart - Sammenstilling av forekomst og tetthet av rovvilt (gaupe og kongeørn) og sau på utmarksbeite i region 2. Punktene for gaupe gjelder alle innrapporterte og verifiserte meldinger i perioden 2004-2006, ikke antall ulike familiegrupper.

Forvaltningens hovedutfordringer i regionen er å:

- Over tid oppnå og opprettholde bestandsmålsettingen for gaupe i regionen og opprettholde bestanden av kongeørn.
- Redusere årlige tap av sau.
- Skape forutsigbarhet for berørte parter.
- Redusere (mulige) interessekonflikter i forhold til allmennheten.
- Øke innsatsen og ressursbruken i bestandsregistreringen med sikte på å få et stadig bedre og mer pålitelig bestandsestimat av rovviltet som grunnlag for forvaltningen.
- Normalisere rovviltforvaltningen og bidra til forståelse for at forekomst av rovvilt også kan være en ressurs. Bidra til en åpen og pålitelig rovviltforvaltning.
- Fremme behov for beiting på innmark og utmark som en nødvendig del av fôrgrunnlaget og viktig del av kulturlandskapspleien.

5.2 Regionalt mål for forvaltningen av rovvilt

I tillegg til nasjonale rammer settes følgende mål for regionen:

- Forvaltningen skal være aktiv, åpen og med stor grad av lokal medvirkning.
- Forvaltningsplanen skal være dynamisk og videreutvikles i nær dialog med berørte parter som bidrag til:
 - ☞ å øke forutsigbarheten i forvaltningen.
 - ☞ å dempe konfliktene mellom næringsinteresser og rovvilt, samtidig som bestandsmålet for gaupe og kongeørn i regionen oppfylles.
 - ☞ å løse utfordringene i forhold til andre samfunnsinteresser og til bedre forståelse for rovviltforvaltningen.
 - ☞ rask reaksjon og saksbehandling i akutte situasjoner.
- Bestandsovervåkingen skal være regiondekkende og ha lokal forankring.
- Bidra til å øke kunnskapsnivået om rovvilt blant allmennheten.

5.3 Regionalt mål for gaupe

Nasjonalt mål for regionen er 12 årlige ynglinger beregnet som gjennomsnittlig tall for de tre siste årene. Det er krav om geografisk differensiert forvaltning der hensynet mellom rovviltet og næringsinteresser (sau på utmarksbeite) skal avveies.

Følgende mål gjelder for gaupeforvaltningen i regionen:

- Forvaltningen skal differensieres med vekt på dagens beitebruk og slik at gaupe sikres en naturlig og sammenhengende utbredelse i regionen, også sett i forhold til utbredelse, bestandsmål og differensiert forvaltning i tilgrensende forvaltningsregioner.
- For å sikre et handlingsrom i den regionale forvaltningen, skal gaupebestanden som gjennomsnittet av antall dokumenterte ynglinger i treårsperioden ligge nær nasjonalt fastsatt mål.

- Økt kunnskap om gaupas arealbruk i regionen ved fortsatt lokal radiomerking av gaupe, og formidling av kunnskap om gaupe, skal ha høy prioritet.
- Registrerte rovviltobservasjoner skal være mest mulig åpne og tilgjengelige.
- Bestandsregistreringer fra siste år bør tillegges vekt i forhold til kvotejakt og skadefellingsvedtak.

5.4 Regionalt mål for kongeørn

Nasjonalt mål for regionen er en stabil bestand på dagens nivå (2003). Følgende mål gjelder for kongeørnforvaltningen i regionen:

- Kongeørnbestanden skal opprettholdes på dagens nivå og med dagens utbredelse, og skal kunne ha en naturlig utvikling dersom ikke skadesituasjonen tilsier noe annet.
- Økt kunnskap og formidling av kunnskap om kongeørn skal ha høy prioritet.

5.5 Regionalt mål for bjørn, jerv og ulv

Det er ikke et nasjonalt mål å etablere yngling av bjørn, jerv eller ulv i regionen. Følgende mål gjelder for disse artene i regionen:

- Streifdyr av bjørn, jerv og ulv utenom beitesesongen, i områder som ikke er viktig for beitedyr eller dersom skadene er av mindre omfang, skal aksepteres og normalt ikke felles med mindre det er åpnet for lisensfelling.

6. Regionale strategier og tiltak

6.1 Geografisk differensiert forvaltning

Hovedutfordringene ved differensiert forvaltning i region 2 er:

- Vid utbredelse av gaupe og omfattende bruk av utmarka (skogsområder) til sauebeite.
- Skadeutviklingen og skadeomfanget på husdyr.
- Geografiske beliggenhet mellom forvaltningsregioner med og uten nasjonalt fastsatte mål om ynglinger av rovvilt (gaupe).

6.1.1 Krav om arealdifferensiering

Differensiert forvaltning er innført nasjonalt ved inndeling i forvaltningsregioner med ulikt ansvar for ulike arter. I tillegg er det også gitt et ansvar og krav til videre differensiering til den enkelte region og rovviltneemd. Geografisk differensiering innebærer at det foretas en inndeling av regionen i områder med noe ulik virkemiddelbruk. Hensikten er å bidra til en langsiktig og målrettet strategi for rovviltforvaltningen som kan gi lavere tap av husdyr grunnet rovvilt. Utfordringene i region 2 ligger i forvaltningen av gaupe. Ut fra dagens situasjon er det lite hensiktsmessig å innføre arealdifferensiering ved forvaltning av kongeørn.

Siktemålet er å bidra på best mulig måte til en langsiktig og målrettet strategi for forvaltningen som kan gi lavest mulig tap av beitedyr grunnet rovvilt. Geografisk differensiering kan føre til at ulempene med rovvilt blir forsterka i noen områder på grunn av større tetthet av gaupe og kongeørn. Gaupa må forvaltes som en enhet i hele regionen, og skadetrykket må fordeles likt.

Geografisk differensiering vil kunne være et effektivt virkemiddel i forbindelse med kvotejakt og skadefellingsvedtak.

6.1.2 Kriterier for inndeling

Forvaltningen skal over tid være mest mulig forutsigbar for alle som er involvert. Regionens samlede mål for antall årlige ynglinger av gaupe fordeles på ulike forvaltningsområder med egne delmål i ulike geografisk definerte områder.

Kriterier for inndeling av regionen i kategorier og forvaltningsområder for gaupe:

- Forekomst av gaupe i dag.
- Forventet utvikling og utbredelse av gaupebestanden, samt områdenes egnethet for gaupe.
- Fastsatte bestandsmål og utbredelse i tilgrensende regioner.
- Tetthet og omfang av sau på utmarksbeite, samt beitegrunlaget.
- Hvilke tiltak som er realistiske å gjennomføre i ulike områder i forhold til økonomiske og juridiske virkemidler.

Den nasjonale rovviltpolitikken medfører også utfordringer i forhold til andre viktige samfunnsinteresser og – mål, for eksempel i forhold til jaktutøvelse, utmarksnæring, dyrevelferd og friluftsliv. Det blir viktig å minimere konflikter også på disse områdene. Dialog med lokale aktører, gjensidig informasjons- og kunnskapsoppbygging, deltakelse i bestandsregistrering mv. vil være viktig for å finne løsninger på eventuelle problemer.

6.1.3 Kategorier ved forvaltning av gaupe

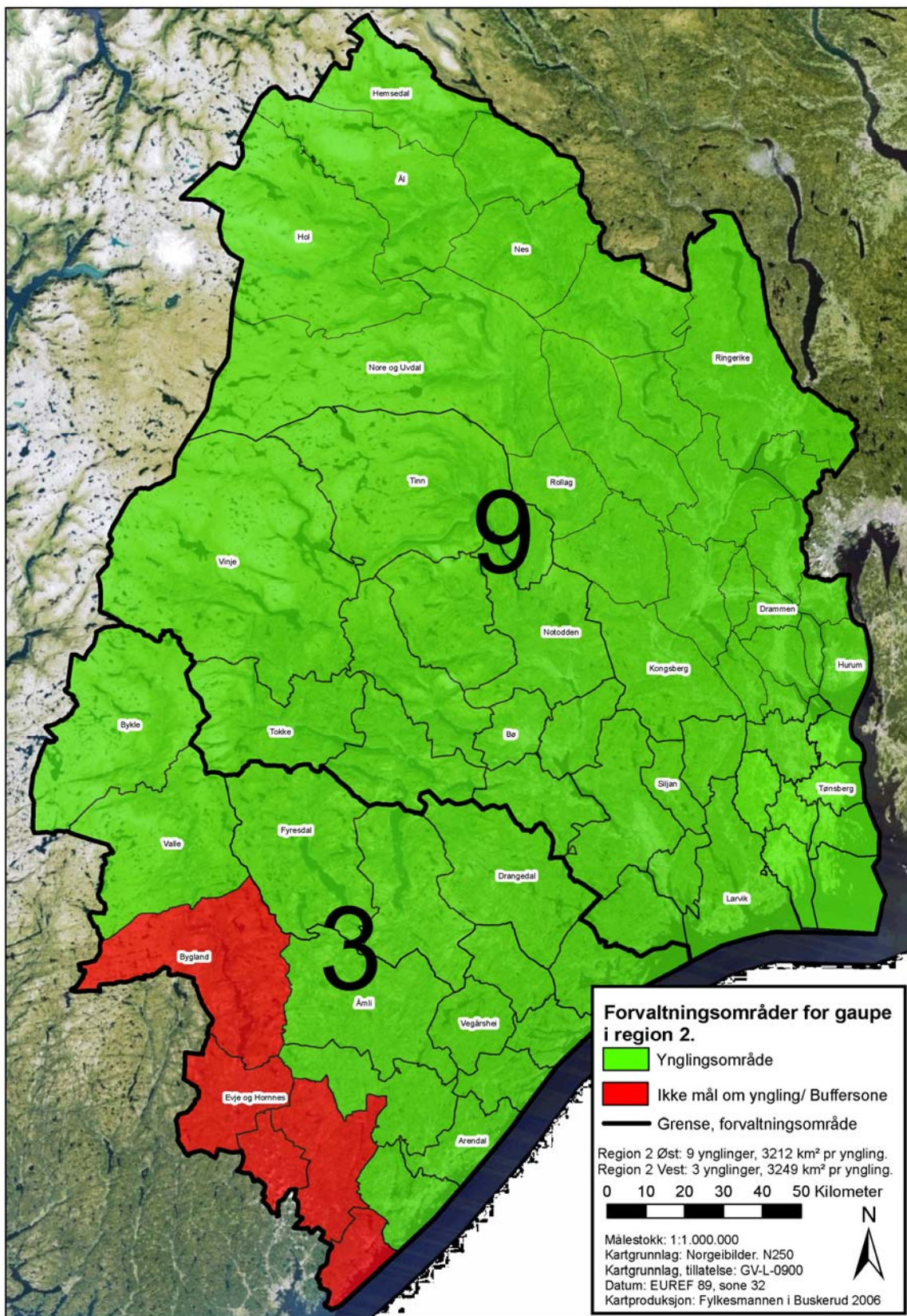
Regionen deles inn i to hovedkategorier der hensynet til rovvilt (gaupe) og beitedyr vektlegges ulikt:

Tabell 6.1. Inndeling av regionen i hovedkategorier.

Sone	Mål	Beskrivelse
Grønn	Ynglingsområde for gaupe.	Viktige områder for at regionen skal oppfylle sin forpliktelse for det nasjonale bestandsmålet for gaupe.
Rød	Ikke mål om yngling av gaupe, men kan aksepteres dersom familiegrupper har en del av leveområdet i grønn sone og ynglingen er nødvendig for måloppnåelsen i tilgrensende forvaltningsområde eller regionen.	Områder av særlig betydning for småfehold og/eller områder lite egnet for gaupe. Buffersone mot region 1.

6.1.4 Forvaltningsområder for gaupe

Regionen inndeles i to separate forvaltningsområder – Forvaltningsområde Øst og Forvaltningsområde Vest – med egne fastsatte mål for antall årlige ynglinger av gaupe og geografisk differensiering etter soneringen i kapittel 6.1.3. Se kart i figur 6.1 side 22.

Figur 6.1. Kart over inndeling i forvaltningsområder for gaupe i region 2 med mål for antall årlige ynglinger.

Forvaltningsområde Øst – mål og strategier

Bestandsmål: 9 årlige ynglinger.

Utfordringer:

- Stor andel av sauene i regionen.
- Viktige beiteområder, særlig i fjellet.
- Omfattende tap til gaupe, størst på skogsbeite.
- Grenser til regioner med bestandsmål for gaupe (region 3 og 4).

Geografisk differensiering og strategier:

Grønn: Buskerud og Vestfold fylker og Telemark fylke med unntak av kommunene Fyresdal, Nissedal, Drangedal og Kragerø.

Viktig område for å oppnå bestandsmålet. Området innehar også viktige beiteområder med varierende tapsomfang. Andel sau i regionen som beiter i forvaltningsområdet er 79 % (163.000).

Kvotejakt er det viktigste forebyggende tiltaket, og mest effektivt i å holde bestanden i samsvar med nasjonal målsetting. I skadesituasjoner skal det raskt kunne gis tillatelse til felling. Virkemidlene vil i hovedsak være knyttet til tiltak rettet mot beitedyra, og området skal prioriteres ved tildelingen av midler til forebyggende tiltak.

Områder med store tap på grunn av rovvilt må prioriteres ved forebyggende tiltak. Økt bruk av tilrettelagte arealer (alternative beiter, avlastningsbeiter) og ekstraordinært tilsyn kombinert med andre tiltak som styrt beitebruk, vokterhunder, radiobjeller etc. er aktuelle virkemidler. Det vil kunne gis skadefellingstillatelser i spesielle skadesituasjoner.

Forvaltningsområde Vest – mål og strategier

Bestandsmål: 3 årlige ynglinger.

Utfordringer:

- Viktige beiteområder for sau, særlig i fjellbygdene.
- Omfattende tap til gaupe, vesentlig på skogsbeite i deler av Telemark fylke.

Geografisk differensiering og strategier:

Grønn: Fyresdal, Nissedal, Drangedal og Kragerø kommuner i Telemark fylke og Aust-Agder fylke med unntak av kommunene Bygland, Evje og Hornes, Iveland, Birkenes og Lillesand.

Viktig område for å oppnå bestandsmålet. Området innehar også viktige beiteområder med varierende tapsomfang. I områder med store årvisse tap må det påregnes forebyggende tiltak. Andel sau i grønn sone er 88 % (75.000).

Kvotejakt er det viktigste forebyggende tiltaket, og mest effektivt i å holde bestanden i samsvar med nasjonal målsetting. I skadesituasjoner skal det raskt kunne gis tillatelse til felling.

Virkemidlene vil i hovedsak være knyttet til tiltak rettet mot beitedyra med prioritering av områder med årvisse tap og regelmessig yngling. Det vil kunne gis skadefellingstillatelser i spesielle skadesituasjoner.

Rød: Bygland, Evje og Hornes, Iveland, Birkenes og Lillesand kommuner i Aust-Agder fylke.

Særlig viktig område for beitedyra, og områder lite egnet for gaupe. 12 % av sauen (9.800) beiter i rød sone. Virkemidler skal i hovedsak rettes mot gaupe (skadefelling, kvotejakt). Yngling kan aksepteres dersom familiegrupper har en del av leveområdet i grønn sone og ynglingen er nødvendig for måloppnåelsen i forvaltningsområdet eller regionen.

6.2 Strategier og tiltak ved forvaltning av gaupe

Grønn sone

Virkemidler skal i hovedsak rettes mot beitedyra, men avhengig av bestandsforhold og måloppnåelse også mot gaupe.

- **Tiltak mot gaupe**
 - Kvotejakt på gaupe skal være et aktivt virkemiddel for å regulere bestanden i forhold til bestandsmålet.
 - Skadefelling kan gis i spesielle og dokumenterte tilfeller, men på et høyere skadenivå enn i rød sone dersom bestandsforholdene tilsier det.
- **Tiltak mot beitedyr**
 - Høyest prioritet ved tildeling av midler til forebyggende tiltak.
 - ✓ Ekstraordinært tilsyn ved akutt skade, ev. i kombinasjon med vokterhund på patrulje.
 - ✓ Akutt og framskutt sanking.
 - ✓ Tilrettelegging av alternative beiter og avlastingsbeiter.
 - ✓ Vurdere grundigere analyser i enkeltbesetninger og beitelag i rovviltutsatte områder om samlet tap overstiger 10 %, ev. lavere ved store tap av søyer uten kjent årsak. (Kartlegge driftsforhold, tapsundersøkelser etc.).

Rød sone

Beitedyra skal prioriteres og virkemidler skal i hovedsak rettes mot gaupe.

- **Tiltak mot beitedyr**
 - Høyest prioritering ved tildeling av midler til akutte tiltak.
 - Prioriteres ved bruk av beredskapsmidler:
 - ✓ Ekstraordinært tilsyn ved akutt skade.
 - ✓ Akutt sanking ved større skadesituasjoner.
 - ✓ Tidlig sanking ved større skadesituasjoner seint i beitesesongen.
- **Tiltak mot gaupe**
 - Kvotejakt på gaupe skal være et aktivt virkemiddel.
 - Skadefelling kan gis.
 - Kvotefri jakt skal vurderes i buffersonen mot region 1.

6.3 Strategier og tiltak ved forvaltning av kongeørn (alle soner)

Forvaltningen av kongeørn er tillagt den enkelte Fylkesmann. Det skal bestrebes en ensartet forvaltning og i skadesituasjoner rettes som hovedregel tiltak mot beitedyra. Skadefellingstillatelse skal kunne gis der enkelte individer utmerker seg som skadegjørere.

6.4 Strategier og tiltak ved forvaltning av jerv (alle soner)

Det er ikke fastsatt nasjonalt mål om yngling av jerv i regionen. Jervområder i region 3 Oppland (mål om 4 årlige ynglinger) grenser ikke til region 2. Forekomst (streif) av jerv må likevel forventes, særlig i nord (Buskerud). Tiltak skal rettes mot rovviltet og ved dokumentert skade skal det være en lav terskel for å gi skadefellingstillatelse. I omfattende skadesituasjoner sist i beitesesongen vil tilskudd til akutt framskutt sanking være aktuelt. Ved kjennskap til etablering av ynglende jerv, skal det rettes forespørsel til Direktoratet for naturforvaltning om uttak. Lisensfelling kan være aktuelt dersom tapene øker og/eller jervforekomsten tilsier det.

6.5 Strategier og tiltak ved forvaltning av bjørn (alle soner)

Det er ikke fastsatt nasjonalt bestandsmål for bjørn i regionen. Forekomst av vandrende hannbjørner må påregnes, til dels også individer med mer stedbunden (årviss) opptreden. Tiltak skal rettes mot rovviltet og ved dokumentert skade av bjørn skal det være en lav terskel for å gi skadefellingstillatelse når potensialet for videre skade er vesentlig.

6.6 Strategier og tiltak ved forvaltning av ulv (alle soner)

Det er ikke fastsatt nasjonalt mål om yngling av ulv i regionen og ulvesonen i tilgrensende region 4 grenser ikke til region 2. Streif av ulv må likevel påregnes og erfaringsmessig vil enkeltindivider kunne opptre mer stasjonært, særlig i Aust-Agder. Felling av skadegjørende ulv kan først skje etter at skade er dokumentert og i område med potensial for videre skade.

Dersom det foreligger indikasjoner om at et individ er en innvandrer fra finskrussisk bestand og anses å ha betydning for den sørskandinaviske bestanden, skal terskelen for felling være høyere.

6.7 Forebyggende tiltak rette mot rovvilt

I de områdene av regionen der hensynet til beitedyra skal prioriteres, er ulike fellingstyper det mest aktuelle tiltaket. Der det skal være fast forekomst av rovvilt – først og fremst av gaupe i dalstrøk og skogsområder – er kvotejakt det mest effektive tiltaket for å begrense skader og regulere bestanden i henhold til fastsatt bestandsmål. I en buffersone mot region 1 kan kvotefri jakt være aktuelt dersom bestandssituasjonen i regionen tilsier det.

6.7.1 Kvotejakt på gaupe

- Kvote fastsettes ut fra vurdering av bestandsforholdene og utviklingen i tap av sau på beite.
- Fastsatt kvote kan differensieres av Rovviltnemnda. Tapstall og siste års bestandsregistrering skal tillegges vekt.
- Eventuell fordeling av kvoten innen et forvaltningsområde kan delegeres til fylkesmennene og skal vurderes med utgangspunkt i lokale forhold til bestandssituasjonen og tapsutviklingen.
- Det bør som hovedregel ikke åpnes for jakt i det enkelte forvaltningsområde dersom bestandsmålet for området ikke er nådd.
- Av totalkvoten skal det fastsettes et maksimalt antall voksne hunndyr (eldre enn et år) som kan felles innen regionen og en eventuell reservekvote som kan forvaltes av fylkesmennene i samråd med Rovviltnemnda.

6.7.2 Kvotefri jakt på gaupe

- Dersom ordinær kvotejakt ikke gir tilstrekkelig effekt og bestandssituasjonen tilsier det, skal kvotefri jakt i buffersonen vurderes.

6.7.3 Skadefelling

- For betinget skadefelling fastsettes en kvote for hele regionen som fylkesmennene forvalter i samråd med Rovviltnemnda.
- Før fellingstillatelse iverksettes skal muligheten for å gjennomføre forebyggende tiltak vurderes.
- I vurderingen av fellingstillatelse skal det legges vekt på den geografiske differensieringen, bestandsstatus i forhold til fastsatt mål, områdets betydning som beitemark, skadenes omfang og utvikling og faren for framtidige skader. Skadefellingsvedtak må også ses som et konfliktdempende tiltak, og krever rask behandling. Fylkesmennene skal ha en avtalt beredskap i beitesesongen.
- I spesielle tilfeller er det aktuelt å be om bistand fra Statens naturoppsyn, særlig i skadesituasjoner knyttet til bjørn og ulv.
- Tilskudd til felling kan gis av midler til forebyggende tiltak (kapittel 1427.73).

6.7.4 Lisensfelling

- Lisensfelling kan være aktuelt for jerv i områder med regelmessig forekomst.
- Kvote for lisensfelling skal som hovedregel kun gis ved påvist tap av et visst omfang samme år og prioriteres i områder med kjent forekomst og flerårig tap.

6.7.5 Rovvilt med unormal eller lite sky atferd

- Det skal være nær dialog med politiet og bistand fra Statens naturoppsyn dersom situasjonen tilsier det.

- Ved tilfeldig (og naturlig) opptreden nær bebyggelse vil det først være aktuelt å forsøke å lede eller skremme bort rovviltet. I slike tilfeller vil SNO bli bedt om å bistå.
- Der det vurderes å være akutt fare for liv og helse fatter politiet, ev. i samråd med Fylkesmannen, avgjørelser om avliving.
- Rovviltindivider som over tid endrer atferd til å opptre lite sky, ønskes fjernet. Anmodning (søknad) sendes Direktoratet for naturforvaltning.

6.8 Forebyggende tiltak rettet mot husdyr (sau)

Regionen tildeles årlig midler fra DN over statsbudsjettet kapittel 1427 post 73 til forebyggende og konfliktdempende tiltak. I regionen skal midler til forebyggende tiltak i regi av husdyrereiere prioriteres.

For å redusere tap av dyr på beite, må den forebyggende innsatsen rettes mot:

- Driftsforhold og tilpasninger i den enkelte besetning.
- Strategisk og effektiv bruk av tilskuddmidlene.

I områder med rovvilt vil den enkelte utøver ha et eget ansvar for å tilpasse drifta. Ut over ordinær driftstilpasning (lammetidspunkt, tidspunkt for slipp i utmark, vaksinasjoner, snylterbehandling etc.) vil myndighetene kunne bidra med midler til særskilte tiltak. Tildeling av midler skal skje i henhold til fastsatt regelverk (Miljøverndepartementet 22.11.2004). Som bidrag til å redusere tap av beitedyr til rovvilt skal det i tillegg legges til grunn prioriteringer og strategier som vist i tabellene 6.2 og 6.3 i kapittel 6.8.1 og 6.8.2.

6.8.1 Forberedte tiltak og kriterier for tilskudd

Omfatter planlagte tiltak som iverksettes uavhengig av akutt skadesituasjon. Tiltakene skal ha stor grad av langsiktighet. Fellestiltak med langsiktig effekt skal prioriteres.

Tabell 6.2. Prioriterte tiltak og kriterier for tilskudd til å forebygge tap til rovvilt.

Prioriterte tiltak	Forventet effekt	Kriterier	Kommentar
Beredskapsareal (tilrettelegging av avlastingsbeiter)	God	Grønn sone. Store årlige tap. Større fellestiltak.	Høy/middels kostnad. Beiter i beredskap ved større tapssituasjoner. Fastsatt standard fra DN/Bioforsk.
Innmarksbeite	God	Grønn sone. Store årlige tap. Større fellestiltak.	Middels kostnad. Bieffekt ved kulturlandskapspleie. Tilrettelegging for økt bruk av kulturmark og tilliggende skogsbeiter i kronisk utsatte områder. Ev. i komb. med andre tiltak (vokterhund, inngjerding etc.).
Inngjerding (Rovdyrsikre gjerder)	Svært god	Grønn sone. Mindre arealer (innmark/kulturmark) i særlig utsatte områder med store årvisse tap. Satser fastsettes av Rovviltnemnda.	Høy kostnad. Ikke aktuelt i større målestokk. Fastsatt standard fra DN/Bioforsk.

Prioriterte tiltak <i>(tabell 6.2 fortsetter)</i>	Forventet effekt	Kriterier	Kommentar
Inngjerding (Rovdyrsikre gjerder) (forts.)		Vurderes i fht. hensynet til vilt og bruk av omr.	
Flytting av sau	Svært god	Grønn sone. Store årlige tap. Mindre beitelag/ enkeltbrukere.	Middels til høy kostnad. Flytting bør skje til utmarksbeiter eller kulturbeiter med godt beitegrunnlag, forventet lav rovviltbelastning og i samråd med Mattilsynet.
Vokterhund på patrulje	God (usikker)	Grønn sone. Årlige tap. Fellestiltak innen beiteområdet. Kombinasjon med andre tiltak.	I tilknytning til ordinær drift og i kombinasjon med utvidet tilsyn. Fastsatt standard fra DN/Bioforsk.
Rovvilklaver (Bjølleklaver på lam)	Variierende (usikker)	Grønn sone. Store årlige tap. Fellestiltak innen beiteområdet.	Bør omfatte alle besetninger innen samme beiteområde. Mye brukt i Buskerud med positiv, men varierende effekt.
Tidlig nedsanking	Liten	Grønn sone. Store årlige tap. Fellestiltak i hele beiteområdet. I kombinasjon med andre tiltak.	Mer egnet som et akutt tiltak, men kan inngå som del av tilrettelegging for økt og periodevis bruk av mindre belastete beiter. Fastsatt standard fra DN/Bioforsk.
Utvidet tilsyn	Liten	Grønn sone. Årlige tap. Fellestiltak. I kombinasjon med andre tiltak.	Lite direkte effekt, men kan bidra til å avdekke tap og iverksette tiltak. God kombinasjon med for eksempel vokterhund på patrulje.
Beredskap og beredskapsplaner	Middels	Grønn sone. Fellestiltak. Lokalt forankret. Betydelig egeninnsats og god organisering ved tilskudd til skadefelling.	Utarbeidelse av beredskapsplaner og lager med beredskapsmateriell lokalt (kommune, beitelag). Kombinasjon med og forberedelse til andre tiltak. Tilskudd ved skadefelling med inntil kr 25 000 (kapittel 1427.73).
Radiobjeller	Liten	Grønn sone. Årlig tap. Kombinasjon med andre tiltak.	Antatt liten direkte effekt, men bidrar til å avdekke tap som muliggjør iverksetting av andre tiltak.

6.8.2 Akutte tiltak

Omfatter tiltak som iverksettes ved større uforutsette skadesituasjoner, ofte midlertidige tiltak hvor rask iverksettelse er avgjørende. Forutsetter nær dialog mellom næringsutøvere og forvaltningen.

Rovviltnemnda vil årlig avsette midler til uforutsette skadesituasjoner (beredskapsmidler) og tildele disse til fylkesmennene.

Tabell 6.3. Prioriterte tiltak og kriterier for tilskudd ved akutte skadesituasjoner.

Prioriterte tiltak	Forventet effekt	Kriterier	Kommentar
Ekstraordinært tilsyn	Lav	Alle soner. Pågående situasjon med skader dokumentert av SNO. Dialog med Fylkesmannen før iverksatt tiltak. Bør kombineres med andre tiltak.	Middels kostnad. Prioriteres høyt i akutte skadesituasjoner. Gir mulighet for å iverksette andre effektive tiltak. Ved skader på innmarksbeite bør tiltaket kombineres med permanente sikringstiltak (elektrisk gjerding, nattkve, vokterhund etc).
Akutt nedsanking (nedsanking fra utmarksbeite)	Svært god	Alle soner. Stor og pågående skadesituasjon. Skader og skadeomfang dokumentert av SNO. Satser per sau og dag fastsettes av Rovviltnemnda. Dialog med Fylkesmannen før iverksatt tiltak. Dyrevelferd og potensialet for ytterligere skader.	Høy kostnad. Omfatter nedsanking av sau som følge av akutte skadesituasjoner uavhengig av tidspunkt. Prioriteres ved større skadesituasjoner, spesielt knyttet til ulv og bjørn. Nær dialog med Mattilsynet.
Tidlig sanking	Middels	Grønn sone. Stor og pågående skadesituasjon. Skader og skadeomfang dokumentert av SNO. Satser per sau og dag fastsettes av Nemnda. Dialog med Fylkesmannen før iverksatt tiltak.	Høy kostnad. Omfatter tidligere nedsanking av sau mot slutten av beitesesongen som følge av akutte eller vedvarende rovdyrskader.
Elektrisk gjerde/tråder (styrke ordinær inngjerding)	God	Grønn sone. Mindre arealer. Kultur-/innmarksbeite vår og høst.	Lav kostnad.

6.9 Konfliktdempende tiltak

Regelverket åpner for tilskudd til tiltak i kommuner og lokalsamfunn som berøres av rovvilt, og særlig bjørn og ulv, som gjør de bedre i stand til å håndtere konflikter. Regionen har en håndterlig rovviltsituasjon. Avhengig av tilgjengelige midler vil det i spesielle tilfeller være aktuelt å støtte ulike prosjekter. Kriterier for slike tilskudd er:

- Kommuner og lokalsamfunn som berøres sterkest skal prioriteres (grønn sone).
- Tiltak skal bidra til økt kunnskap om og forståelse for rovvilt/husdyr og rovviltforvaltning.
- Økt tilgjengelighet til kunnskap om rovvilt og rovviltforvaltning.
- Tiltak rettet mot barn og unge skal prioriteres.
- Tiltak som krever varige investeringer skal begrenses.
- Tiltak mot rovviltangrep (inngjerding, lyssetting etc.) prioriteres ikke.

6.10 Andre tiltak

Regelverket åpner for at forvaltningsrelatert forsknings- og utredningsoppgaver, og utprøving og evaluering av forebyggende tiltak, kan gis tilskudd. Tilskudd skal kunne gis dersom budsjettet tilsier dette. Kriterier for slike tilskudd er:

- Tiltak med direkte relevans for regionen (gaupe, kongeørn).
- Tiltak med regional forankring skal prioriteres.

6.11 Beredskap ved akutte situasjoner

6.11.1 Beredskapsplan

Forvaltningen

Håndtering av ulike situasjoner med store rovdyr krever en gjennomtenkt, operativ strategi og gode prosedyrer. Det er en målsetting at det utarbeides en beredskapsplan for hele regionen som mangfoldiggjøres via fylkesmennes nettsider og distribueres til politiet, kommuner og andre involverte. Beredskapsplanen skal inneholde:

- Hvordan håndtere ulike situasjoner med store rovdyr (skadesituasjoner, skadefelling, nødvergefelling, annen irregulær avgang, nærgående rovvilt etc.).
- Hvem som gjør hva i gitte situasjoner.
- Håndtering av media.
- Tilgjengelighet.

Tilsvarende bør kommuner i risikoområder, gjerne i et interkommunalt samarbeid, ha beredskap for sin(-e) kommune(-r). Dette bør inkludere tilgang på ressurspersoner ved eventuelle ettersøks- og fellingsoppdrag.

Beitelag

Beitelag i risikoområder bør ha enkle beredskapsplaner for å være best mulig forberedt akutte situasjoner med rovvilt. Slike planer bør analysere hvordan ulike situasjoner med store rovdyr håndteres og blant annet inneholde:

- Oversikt over kontaktperson/-er.
- Oversikt over beiteområdet, tilsynsordning, besetninger og antall sau og lam på beite.
- Strategi for ekstra tilsyn.
- Strategi for sanking og avlastingsbeiter.

6.11.2 Mobilt utstyr til innsamling og inngjerding av sau

I forbindelse med store og akutte tapssituasjoner kan det bli behov for å sanke dyr midlertidig og/eller flytte til alternative beiter. Mobile sankekve og elektriske gjerder kan være nødvendig i slike tilfeller. Større beitelag har oftest slikt utstyr tilgjengelig i dag, men tilgjengeligheten kan være mer varierende blant enkeltbrukere og mindre beitelag. Det bør være et mål at det innenfor de mest skadeutsatte beiteområdene finnes elektriske gjerder og mobile sankekve tilgjengelig.

6.12 Informasjon, medvirkning og kommunikasjon

6.12.1 Samarbeid med forvaltningsorganer og brukergrupper

Lokal medvirkning og innflytelse i forhold til rovviltforvaltningen er sterkt framhevet av Stortinget. Dette er videreført i forvaltningsforskriften som setter krav om lokal medvirkning og kontakt med berørte kommuner og organisasjoner (§§ 1, 5 og 6).

Det legges vekt på å etablere nær kontakt med og gode rutiner for dialog mellom Rovviltnemnda, involverte Fylkesmenn, Mattilsynet, næringsorganisasjoner, ulike interesseorganisasjoner og befolkningen for øvrig. Rovviltnemnda legger opp til:

- Årlige møter med organisasjonene og Mattilsynet (regionkontor).
- Delta etter behov på møter hos organisasjoner m.fl.
- Årlige møter i fylkesvise rovviltforum med deltakelse fra miljø- og næringsorganisasjonene, Mattilsynet (distriktkontor) m. fl.
- Årlige informasjons-/kontaktmøter med kommunene.
- God kontakt med tilgrensende rovviltregioner.

6.12.2 Media

Media er sentral aktør og viktig samarbeidspart ved formidling av informasjon og kunnskap. Kontakt med media er imidlertid også en utfordring, særlig knyttet til akutte situasjoner. Det er viktig å ha fokus på:

- Åpenhet og ærlighet i forhold til faktiske og dokumenterte forhold.
- Mulighetene til å informere saklig om rovvilt og regelverk.
- Å belyse ulike sider i en konflikt for å skape forståelse for et helhetlig perspektiv.
- Å vurdere pressemeldinger eller egne nettsider for å spre saklig informasjon.

6.13 Bestandsregistrering

Bestandsregistrering er koordinert og standardisert gjennom *Nasjonalt overvåkingsprogram for rovvilt*. Registreringene av store rovdyr er i stor grad basert på innmeldte spor- og

rovviltobservasjoner. I tillegg inngår per i dag deler av regionen – Buskerud og Telemark – i bestandsovervåkingen av gaupe i utvalgte fylker med et fast nettverk av takseringslinjer.

Lokal deltakelse og forankring er avgjørende for å ha gode bestandsoversikter. Utfordringen er å sikre gode rutiner for innmelding og oppfølging, og å spre informasjon om bestandene og dyras biologi og atferd på en målrettet og tilpasset måte.

I regionen skal bestandsregistreringen styrkes ved:

- Indekslinjer for registrering av gaupe i hele regionen.
- Systematisering og innsats for innrapportering.
- Involvere kongeørn i bestandsovervåkingen i hele regionen.
- Kvittering for at melding/observasjon er mottatt og registrert.
- Størst mulig åpenhet om grunnlagsmaterialet.
- Søke størst mulig lokal deltakelse i bestandsregistreringer.

7. Samordning av virkemidler

I behandlingen av Stortingsmelding nr. 15 (2003-2004) *Rovvilt i norsk natur* og tilhørende Innstilling nr. 174 pekte Stortinget på nødvendigheten av å se hele virkemiddelbruken innen landbruk- og miljøforvaltningen i sammenheng. Det ble understreket betydningen av god koordinering og organisering på fylkesnivå, og at tiltakene har aksept og lokal forankring. Dette er fulgt opp i forvaltningsforskriften der det heter at forvaltningsplanen skal:

” ... gi anbefalinger om bruken av landbrukspolitiske og reindriftspolitiske virkemiddel innenfor regionen for å bidra til en samordnet virkemiddelbruk og redusere tap og konflikter.”

Det finnes en rekke økonomiske virkemidler innen Landbruksdepartementets og Miljøverndepartementets budsjetter som direkte eller indirekte har relasjon til problematikken rovvilt/husdyr (se vedlegg). Landbruksforvaltningens virkemiddelsystem er imidlertid i hovedsak utformet for å fremme nasjonale og regionale mål i landbrukspolitikken, og i mindre grad innrettet på utfordringer i forhold til rovvilt. I *Regionalt miljøprogram for jordbruket* i Buskerud (2005-2008) er det imidlertid en uttalt utfordring å:

”Forene rovvilt og utmarksbeiting med lavest mulig tap av beitedyr.”

For å bidra til et lavest mulig taps- og skadeomfang er det et mål å få til en optimal samordning av virkemidlene innen landbruk og miljø i områder med faste bestander av rovvilt. For regionen vil en slik samordning kunne vurderes i forbindelse med forvaltning av tilskuddsordningene i *Regionalt miljøprogram for jordbruket* (RMP) for hvert fylke, tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL-midler) og midler til bygdeutvikling (BU-midler).

Planen bør gjenspeile politiske presiseringer i brev fra miljøvern- og landbruks- og matministeren av 28.07.06. I brevet legges det opp til en effektiv samordning av miljøpolitiske, landbrukspolitiske og reindriftspolitiske virkemidler med det utgangspunkt at næringspolitikken skal innrettes innenfor rammene av den vedtatte miljøpolitikken. Dette må også ses i nær sammenheng med hvordan planen utformes med hensyn til langsiktighet ved den geografiske differensieringen og bestandsmålet over tid.

7.1 Samordning

Effekten av en samordning er avhengig av gode økonomiske rammer og øremerkete midler. Samordning av virkemidlene må ikke gå på bekostning av andre prioriterte satsinger innen landbruket. Videre må regelverket tilknyttet eksisterende virkemidler harmoniseres. Dette gjelder spesielt for areal- og kulturlandskapstilskuddet og tilskudd til beitelag.

Det gis følgende anbefalinger:

- *Regionale miljøprogram (RMP)*
Fra 2005 har hvert fylke et regionalt miljøprogram for landbruket med egen veileder og forskrift. Fylkesmannen er ansvarlig myndighet. Tilskudd fra denne ordningen bør nyttes slik at beitebruken i inn- og utmark tar hensyn til aktuell rovviltsituasjon (differensiert forvaltning) og gir økt mulighet for et effektivt tilsyn, bedre dokumentasjon av tappsårsaker og igangsetting av tiltak. Dette vil også virke positivt i forhold til målsettingen om en rasjonell beitebruk og opprettholdelse av et variert kulturlandskap.

Det er viktig at arbeidet med *Regionalt miljøprogram* og de kommunale tiltaksstrategiene (SMIL-midler) koordineres og ses i sammenheng.

Godt organisert beitebruk er i seg selv tapsreducerende og legger til rette for best mulig bruk av innsatte midler. Ordningen med *Organisert beitebruk* (OBB) bør derfor opprettholdes, utvikles og stimulere til økt oppslutning.

- *Spesielle miljøtiltak i jordbruket (tidligere SMIL-midler)*
Det er viktig at kommunene i utarbeidelsen av tiltaksstrategier for bruk av midlene, tar hensyn til rovviltsituasjonen og den differensierte forvaltningen det legges opp til i rovviltforvaltningen.
- *Bygdeutviklingsmidler (BU-midler)*
Forskriften for bruk av midlene fastslår at Rovviltnemndas anbefalinger skal tas med i vurderingen ved tildeling i rovviltutsatte områder. Det er derfor viktig at hensynet til rovviltsituasjonen og den differensierte forvaltningen det legges opp til i rovviltforvaltningen, legges til grunn ved forvaltningen av ordningen.

8. Kunnskapsbehov

Rovviltforvaltningen skal være kunnskapsbasert og bestandene skal forvaltes ut fra eksakte bestandsmål. Dette krever høy presisjon i forvaltningen, og kunnskap er derfor en suksessfaktor. Gjennom ulike forskningsprosjekter (rovvilt, tapsundersøkelser etc.) er kunnskapen om rovvilt og beitedyr vesentlig bedre enn for få år siden. Likevel er det behov for mer kunnskap. Regionen ser behov for bedre kunnskap om:

- Gaupas arealbruk, produksjon og spredning i regionen, blant annet som grunnlag for å utvikle bedre grunnlag/metode for å få en oversikt over bestandsstørrelsen (antall ynglinger).
- Drifts- og tapsundersøkelser i beiteområder med store årlige tap.
- Utvikle bedre og eventuelt nye tiltak for å forebygge tap.
- Undersøke konsekvenser av økt bruk av innmark/kulturmark som erstatnings-/avlastingsbeiter.

9. Linker til videre informasjon

- Direktoratet for naturforvaltning – Rovviltportalen
<http://www.rovviltportalen.no>
- Stortingsmelding nr. 15 (2003-2004) om *Rovvilt i norsk natur*
<http://odin.dep.no/md/norsk/publ/stmeld/022001-040022/dok-bn.html>
- Innstilling til Stortinget fra energi- og miljøkomiteen Innst. S. nr. 174 (2003-2004)
<http://www.stortinget.no/inns/inns-200304-174.html>
- Forskrift 18. mars 2005 nr. 242 om forvaltning av rovvilt
<http://www.lovdata.no/for/sf/md/md-20050318-0242.html>
- Forskrift 22. mars 2002 nr. 150 om utøvelse av jakt, felling og fangst
<http://www.lovdata.no/cgi-wift/ldles?doc=/sf/sf/sf-20020322-0313.html>
- Regelverk for tilskudd til forebyggende og konfliktdempende tiltak
<http://www.rovviltportalen.no>
- Regionalt miljøprogram for jordbruket Buskerud 2005-2008
<http://www.fylkesmannen.no/Buskerud>
- Regionalt miljøprogram for jordbruket Telemark
<http://www.fylkesmannen.no/Telemark>
- Regionalt miljøprogram for jordbruket Vestfold <http://www.fylkesmannen.no/Vestfold>
- Regionalt miljøprogram for jordbruket Aust-Agder <http://www.fylkesmannen.no/AA>
- Statens naturoppsyn, <http://www.naturoppsyn.no>
- NIDAROS – NINAs database for rovviltspørsmål (Forskning og overvåking inkl. *Nasjonalt overvåkingsprogram for rovvilt*), <http://nidaros.nina.no/>
- Scandlynx – det skandinaviske gaupeprosjektet (NINA), <http://scandlynx.nina.no/>
- SKANDULV – det skandinaviske ulveprosjektet (NINA),
<http://skandulv.nina.no/skandulv%20new/STARTSIDER/NORSK%20START/indexnorsk.htm>
- Miljøverndepartementet, <http://odin.dep.no/md/>
- Statens landbruksforvaltning, <http://www.slf.dep.no>
- Mattilsynet, <http://www.mattilsynet.no>
- Forskrift om velferd for småfe, <http://www.lovdata.no/cgi-wift/ldles?doc=/sf/sf/sf-20050218-0160.html>
- Forskrift om hold av storfe, <http://www.lovdata.no/for/sf/ld/ld-20040422-0665.html>